

Zaměstnanecká díla na školách

Mgr. Bc. Jakub Michálek *

15. března 2014

Abstrakt

Podnikatelé využívají svých oprávnění podle autorského zákona za účelem dosažení zisku. Naproti tomu školy a jiné veřejné instituce svá práva podle autorského zákona často zanedbávají, což se může nepříznivě projevit na jejich účelu – šíření vzdělanosti. Na školách se vytváří zejména díla školní (studenti) a zaměstnanecká (učitelé). Povědomí o zaměstnaneckých dílech není v České republice příliš rozšířené. Ke zlepšení této situace jsem vytvořil stručného průvodce, který by měl představitelům vysokých, středních a základních škol pomoci při pochopení právní úpravy zaměstnaneckých děl a při jejím efektivním využívání ku prospěchu vzdělanosti.

---

* Absolvent Právnické fakulty UK a Matematicko-fyzikální fakulty UK, člen Ediční komise AS UK. Pracuje jako advokátní koncipient ve společnosti Řehák & Partneři, k. s., Praha.

Obsah

1	Zákonná úprava zaměstnaneckých děl	4
1.1	Co je to zaměstnanecké dílo?	4
1.2	Výkon majetkových práv k zaměstnaneckému dílu	5
1.3	Další případy omezení výkonu majetkových práv autorem . .	7
1.4	Práva k výsledkům vytvořeným za veřejné podpory ve výzkumu, vývoji a inovacích	8
2	Úprava zaměstnaneckých děl zaměstnavatelem	9
2.1	Praktické problémy	10
2.2	Základní varianty právní úpravy	11
2.3	Právní otázky vnitřní úpravy zaměstnavatelem	13
A	Vzorové vnitřní předpisy	16
A.1	Vnitřní předpis o zaměstnaneckých dílech	16
	Seznam použité literatury	18

Právní stav zpracování publikace

Text je zpracován k právnímu stavu ke dni 15. března 2014. Současná úprava zaměstnaneckých děl účinkuje od 1. 12. 2000. Před tímto datem byly poměry při vzniku zaměstnaneckého díla podstatně odlišné, a tedy informace uvedené v tomto textu se na dříve vytvořená díla nevztahují.

Seznam zkratk použitých předpisů

AZ	zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (zrušen)
ZPr	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
ZVŠ	zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách
ZVV	zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků

Odkazu na již zrušený (přesto někdy použitelný) právní předpis uvádím v hranatých závorkách za odkazem na platnou právní úpravu.

1 Zákonná úprava zaměstnaneckých děl

Základní úpravu zaměstnaneckého díla a souvisejících otázek nalezneme v autorském zákoně vydaném pod č. 121/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále též zkráceně „AZ“).

1.1 Co je to zaměstnanecké dílo?

Zaměstnanecké dílo je autorské dílo, které autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního vztahu ke svému zaměstnavateli.

zaměstnanecké
dílo
§ 58 odst.
1 AZ

Za těchto předpokladů budou zaměstnaneckým dílem zpravidla

- pracovní list, který učitel napsal na počítači při přípravě na hodinu,
- skripta napsaná vysokoškolským učitelem pro studenty, pokud je učitel v mzdové třídě zahrnující publikační činnost vzdělávacích materiálů,
- vědecký článek nebo jiný výsledek tvůrčí vědecké práce,
- habilitační práce akademické akademického pracovníka ke splnění požadavku zaměstnavatele na řádný výkon práce,¹
- fotografická dokumentace školních akcí provedená učitelem,
- přednáška připravovaná učitelem a prezentace pro ni vytvořená,
- posudek dizertační nebo jiné kvalifikační práce,²
- příspěvek učitele vkládaný při jeho práci do systému jako jsou Wikiskripta apod.

Poznámky:

- Autorské dílo je chráněno **bez ohledu na rozsah nebo význam**. Může jít jen o několik slov (např. editace encyklopedie Wikipedia je zpravidla také autorským dílem, pokud vyplývá z povinnosti vyučujícího, pak i dílem zaměstnaneckým).
- Není podstatné, zda je práce vykonávána v pracovní době nebo prostředky zaměstnavatele, nýbrž pouze to, zda ji zaměstnanec vytvořil ke

§ 2 odst. 1
AZ

¹Ivo TELEČ. *Právní aspekty výzkumu a vývoje*. Snímky k výuce. 2008. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps08/p_aktual/fi/pavav/tisk/prednaska1.pdf>.

²Ibid.

splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního vztahu. Pracovní pokyny lze dohodnout ve smlouvě nebo je může zaměstnavatel určit v rámci sjednaného druhu práce jednostranně buď konkrétním úkolem nebo obecně určením pracovní náplně (např. ve vnitřním mzdovém předpisu³).

- Není významné, zda druh práce (funkce zaměstnance), sjednaný v pracovní smlouvě, zní výslovně na tvůrčí práci literární, uměleckou nebo vědeckou. Podstatné je, že z ní alespoň potenciálně vyplývá, že jejím výsledkem může být vznik díla literárního, uměleckého nebo vědeckého.⁴

Za zaměstnanecká díla se se všemi důsledky s tím spojenými považují také:

– díla vytvořená ke splnění povinností vyplývajících z pracovního vztahu autora k družstvu či ze služebního vztahu,	§ 58 odst. 1 AZ
– díla vytvořená ke splnění povinností vyplývajících ze vztahu mezi právnickou osobou a autorem, který je členem jejího orgánu,	§ 58 odst. 10 AZ
– počítačové programy, databáze a kartografická díla vytvořené autorem na objednávku (§ 58 odst. 7 AZ),	§ 58 odst. 7 AZ
– kolektivní díla ⁵ vytvořená spoluautory na objednávku.	§ 59 odst. 2 AZ

Autorem ve smyslu autorského zákona je vždy člověk – nemůže jím být obchodní společnost nebo jiná právnická osoba. Ta může být pouze nositelem práv, o čemž bude řeč dále.

1.2 Výkon majetkových práv k zaměstnaneckému dílu

§ 58 AZ

Základní zásadu výkonu autorských práv lze shrnout takto:

Majetková práva k zaměstnaneckému dílu vykonává zaměstnavatel.

To znamená, že ve věci majetkových autorských práv k zaměstnaneckému dílu jedná zaměstnavatel svým jménem a na svůj účet. Autor může dílo užít pouze se souhlasem zaměstnavatele. Zaměstnavatel získává oprávnění vykonávat majetková práva k zaměstnaneckému dílu, a to i vůči autorovi. Zaměstnavatel má právo

§ 12 AZ

§ 12 odst. 1 AZ

³TELEC. Právní aspekty výzkumu a vývoje (viz pozn. 1), s. 64.

⁴Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. 14 C 4/1982, 14 C 5/1982 a 14 C 6/1982.

⁵Kolektivním dílem je dílo, na jehož tvorbě se podílí více autorů, které je vytvářeno z podnětu a pod vedením fyzické nebo právnické osoby a uváděno na veřejnost pod jejím jménem, přičemž příspěvky zahrnuté do takového díla nejsou schopny samostatného užití. Kolektivním dílem však nejsou díla audiovizuální a díla audiovizuálně užitá. Za podmínky věty první budou kolektivním dílem např. mapy nebo počítačové programy.

- zaměstnanecké dílo užít⁶ v původní nebo jiným zpracované či jinak změněné podobě, § 12 odst. 1 AZ
- udělit jinému oprávnění licenční smlouvou; bez tohoto oprávnění může autor a jiná osoba dílo užít pouze v případech, které stanoví zákon, § 12 odst. 3 AZ
- žádat po autorovi nebo jiné osobě, která má originál díla v držení, aby mu ho zpřístupnil nebo na náklady zaměstnavatele zhotovil kopii a poskytl ji zaměstnavateli, § 30 a 30a AZ
- na odměnu v souvislosti s rozmnožováním zaměstnaneckých děl pro osobní potřebu; zaměstnavatel by se za účelem tohoto práva měl přihlásit u příslušného kolektivního správce, který vybírá poplatky od uživatelů.

Osobnostní práva autorská uvedená v § 11 AZ zůstávají autorovi zachována. Zaměstnavatel však smí, pokud se se zaměstnancem nedohodl jinak, dílo zveřejnit, upravit, zpracovat, spojit s jiným dílem, zařadit do souboru, uvádět dílo pod svým jménem nebo dílo dokončit, pokud ho zaměstnanec nedokončil.

Výjimky ze zásady, že majetková práva k zaměstnaneckému dílu vykonává zaměstnavatel:

- Zaměstnanec a zaměstnavatel se mohou dohodnout, že autorská práva majetková nebude vykonávat zaměstnavatel, ale zaměstnanec svým jménem a na svůj účet (souhlasit tedy musí jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel). § 58 odst. 1 AZ
- Zaměstnavatel může právo výkonu majetkových práv k zaměstnaneckému dílu postoupit třetí osobě, ale pouze se svolením autora. Pokud se však prodává obchodní závod (dříve podnik), právo k výkonu majetkových práv k zaměstnaneckému dílu přechází společně s obchodním závodem, ledaže původní pracovní smlouva nebo kupní smlouva na obchodní závod určí jinak. § 58 odst. 1 AZ
§ 2178 NOZ
dříve § 479 ObchZ
- Na úřední díla a tradiční výtvorů lidové kultury se ustanovení zákona o majetkových právech autorských vůbec nepoužijí. Šíření takových děl autorský zákon neomezuje; je však třeba přihlídnout k jiným zákonům. § 3 AZ

Poznámky:

- K užití zaměstnaneckého díla zaměstnavatelem není potřeba uzavírat samostatnou smlouvu, neboť zaměstnavatel vykonává majetková autorská práva ze zákona.

⁶Obsah práva dílo užít je vymezen příklady v § 13 až § 23 AZ.

- Ve všech ostatních případech je k užití zaměstnaneckého díla třetí osobou potřeba uzavřít licenční smlouvu se zaměstnavatelem, ledaže zákon stanoví pro takové užití výjimku.
- Tvůrčím **zpracováním** autorského díla do vlastního díla není dotčeno právo původního nositele práv. Pokud tedy zpracujeme zaměstnanecké dílo a toto zpracování chceme dále šířit, musíme mít souhlas zaměstnavatele. **zpracování** § 2 odst. 4 AZ

Nedohodnou-li se zaměstnavatel a zaměstnanec jinak, zaměstnanci zbývá k zaměstnaneckému dílu jen „holé autorství“,⁷ které spočívá zejména v tom, že **holé**

- zaměstnanec v případě zániku zaměstnavatele bez právního nástupce získává výkon majetkových práv autor zpět,⁸ **autorství** § 58 odst. 2, 3, 6 AZ
- zaměstnanec má právo požadovat od zaměstnavatele udělení licence za obvyklých podmínek, pokud zaměstnavatel nevykonává majetková práva k zaměstnaneckému dílu vůbec nebo jen nedostatečně, ledaže má zaměstnavatel závažný důvod k jejímu odmítnutí, § 58 odst. 2 AZ
- zaměstnanec má právo na přiměřenou dodatečnou odměnu, pokud se jeho mzda nebo odměna dostane do zjevného nepoměru k tomu, na kolik zaměstnavatel dílo zpeněžil; to však neplatí, pokud se dohodli ve smlouvě jinak, § 58 odst. 3 AZ

Právní úpravu zaměstnaneckých děl, u kterých se zaměstnavatel a zaměstnanec nedohodli jinak, lze shrnout do tab. 1.

1.3 Další případy omezení výkonu majetkových práv autorem

Zaměstnanecká díla jsou pouze jedním z případů, kdy je právo autora užit dílo a udělit licenční smlouvou jinému zákonem omezeno. Dalším takovým příkladem jsou výhradní licence, po jejichž udělení se autor musí zdržet užití díla, nedohodne-li se jinak.

Nositelem práv nazýváme fyzickou nebo právnickou osobu,

- které přísluší majetkové právo autorské, **výhradní licence** § 47 odst. 2 AZ
- která je ze zákona oprávněna vykonávat právo dílo užit (např. výše uvedený zaměstnavatel) nebo **nositel práv** § 95 odst. 2 AZ

⁷Ivo TELEČ; Pavel TŮMA. *Autorský zákon: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN: 978-80-7179-608-4.

⁸Jde o tzv. konsolidační zásadu, (ibid.) která je projevem tzv. elasticity vlastnictví.

Okruh práv k zaměstnaneckému dílu	Obsah práva	Nositel práva	Převoditelnost
Majetková práva autorská (§ 12 a násl. AZ)	holé autorství (viz výše)	zaměstnanec (autor díla)	jen dědění § 26 AZ
Právo na výkon majetkových práv autorských (§ 58 AZ)	užití díla všemi způsoby udělení licence jiné osobě (§ 46 AZ)	zaměstnavatel	za podmínek § 58 odst. 1 AZ
Právo dílo užít na základě licence (§ 12 odst. 1 AZ)	užití díla způsobem uvedeným v licenci	zaměstnavatel oprávněný uživatel	za podmínek § 48 AZ

Tabulka 1: Právní úprava zaměstnaneckých děl, pokud se zaměstnavatel a zaměstnanec nedohodnou jinak.

- která má výhradní licenci a může udělit jiné osobě oprávnění k užití díla.

Zvláštním případem, kdy autor nebo jiný nositel práv nemůže své právo vykonávat sám, je zákonné zastoupení autora nebo nositele práv v případě povinně kolektivně spravovaných práv. § 96 AZ

V případě zaměstnaneckých děl autor dostává odměnu v podobě mzdy nebo jiné odměny, v případě výhradní licence je odměna stanovena v licenční smlouvě, v případě povinné kolektivní správy práv dostává autor odměnu od kolektivního správce (např. z poplatku, který kolektivní správce vybírá od výrobců nosičů nebo tiskáren).

Pokud vykonává autorská práva k zaměstnaneckému dílu zaměstnavatel, je také oprávněn na svůj účet vykonávat majetkové právo autora na náhradní odměnu za užití. Univerzity, jiné veřejné vysoké školy či jiné veřejné instituce, která vykonává majetková práva k velkému souboru zaměstnaneckých děl, lze doporučit, aby se za tímto účelem přihlásila u příslušného kolektivního správce (u literárních děl jde o občanské sdružení Dilia). náhradní odměny § 25 AZ

1.4 Práva k výsledkům vytvořeným za veřejné podpory ve výzkumu, vývoji a inovacích

Práva k autorským dílům, která vzniknou při výzkumu a vývoji podporovaném z veřejných prostředků upravuje zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků, ve znění pozdějších předpisů (dále také zkráceně „ZVV“).

Práva k výsledkům výzkumu a vývoje patří buď příjemci veřejné podpory nebo poskytovateli, přičemž rozhodující je, zda jde o **výsledek veřejné zakázky**.

- Jde-li o výsledek veřejné zakázky, je příjemce, pokud poskytovatel nestanoví jinak, povinen udělené vlastnické právo převést na poskytovatele (zadavatele). V případě zaměstnaneckých děl jde o vlastnické právo k věci,⁹ kterou je právo na výkon autorských práv. Tuto věc lze převést jen se souhlasem autora, nicméně zaměstnavatel může udělit poskytovateli výhradní licenci s právem udílet podlicence, což má z majetkového hlediska obdobný účinek jako převod věci.

§ 16 odst.
2 ZVV

- Nejde-li o výsledek veřejné zakázky, patří práva příjemci. Příjemce, který není fyzickou osobou, upraví způsob nakládání s výsledky svým vnitřním předpisem. To se bude typicky týkat veřejných vysokých škol a právnických osob ve výzkumu a vzdělávání. Zákon následně stanoví, že výsledek plně financovaný z veřejných prostředků musí být přístupný za rovných podmínek všem zájemcům o využití; další pravidla pro menší veřejnou podporu stanoví odstupňovaně.

§ 16 odst.
3 ZVV

§ 16 odst.
4 ZVV

V případě zaměstnaneckého díla ve výzkumu platí to, co bylo dříve uvedeno, tedy majetková práva autora vykonává ze zákona zaměstnavatel.

2 Úprava zaměstnaneckých děl zaměstnavatelem

Tato část se věnuje následujícím otázkám:

- Jaké problémy vznikají školám v důsledku chybného nebo nedostatečného použití zákonné úpravy zaměstnaneckých děl?
- Jakým způsobem školy v současné době přistupují k úpravě šíření zaměstnaneckých děl?
- Jaké je poslání škol a z jakých principů by vnitřní úprava zaměstnaneckých děl měla vycházet?
- Jakým způsobem v konkrétním případě upravit zaměstnanecká díla ve školních poměrech?

---

⁹Podle § 489 NOZ je věcí v právním smyslu vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí, tedy i právo, jehož povaha to připouští.

2.1 Praktické problémy

Praktické problémy týkající se zaměstnaneckých děl lze shrnout do následujících okruhů:

– Neoprávněná užití

Většina uživatelů autorských děl v populaci není dobře informována o autorském právu, natož pak o ustanoveních o zaměstnaneckých dílech. Tato nevědomost však nemění nic na tom, že pokud užijí autorské dílo bez licenční smlouvy se zaměstnavatelem, může se zaměstnavatel domáhat ochrany svého práva v souladu s § 41 autorského zákona u soudu, zejména může žádat vydání bezdůvodného obohacení ve výši dvojnásobku obvyklé licenční odměny. Porušování autorského práva je také přestupkem. Pokud by šlo o společensky škodlivý případ (například zaměstnanec vydává zaměstnanecké dílo u komerčního nakladatelství), může jít i o trestný čin porušování autorského práva. Tyto delikty jsou příslušné orgány povinny stíhat, kdykoliv se o nich dozví.

**bezdůvodné
oboha-
cení**

§ 40 odst.

4 AZ

§ 105a

odst. 1

písm. a)

AZ

§ 270 TrZ

– Právní nejistota

Pokud nejsou práva a povinnosti při užití autorských děl upravena v souladu se zákonem, ocitají se jejich uživatelé v právní nejistotě. Z důvodu právní nejistoty pak mohou odmítnout poskytnutí nebo užití díla, které by bylo v souladu se zákonem (například poskytnutí jiné škole k využití nad rámec výukové licence podle § 31 odst. 1 písm. c) AZ, umístění díla na Internet samostatně nebo v rámci souboru jako je encyklopedie Wikipedie), nebo naopak uzavírají smlouvy, které jsou ze zákona neplatné (například autor zaměstnaneckého díla neplatně uděluje licenci komerčnímu nakladatelství, pokud nemá licenční smlouvu se zaměstnavatelem).

– Nepřístupnost pro uživatele

Pokud mají být zaměstnanecká díla legálně zpřístupněna žákům, studentům, absolventům a veřejnosti, musí zaměstnavatel udělit licenci k jejich užití. Pokud zaměstnavatel svá práva nevykonává, může se jejich svévoleného výkonu chopit zaměstnanec, například vydá knihu u externího nakladatelství na základě smlouvy, která je od počátku neplatná. Jednání takového zaměstnance je protiprávní, neboť zaměstnanec měl zaměstnavatele správně požádat o udělení licence. K takto vydané knize si zpravidla osobuje výhradní práva nakladatelství, které brání zpřístupnění mimo papírovou knižní produkci, neboť právě z prodeje výtisků má většinou největší zisk. Místo poslání školy tak majetková práva autorská slouží komerčnímu zájmu, který se nesnaží o nejvyšší dostupnost, ale o nejvyšší zisk, což je v rozporu se zájmem společnosti, která tvorbu zaměstnaneckých děl na školách financuje.

§ 58

odst. 3 AZ

– Nemožnost regulace

Pokud škola nemá jasnou vnitřní úpravu zaměstnaneckých děl, nemůže

ani jejich tvorbu ovlivňovat, oceňovat učitele vytvářející nejlepší studijní materiály, zpřístupňovat studijní materiály svým studentům a veřejnosti, vydávat je vlastním jménem u nakladatelství, zvyšovat svou prestiž ediční politikou a často ani nemůže efektivně sdílet materiály mezi jednotlivými vyučujícími. U velkých univerzit je až 80 % knih, z nichž velká většina jsou z převážné části zaměstnanecká díla, vydáváno u externích nakladatelství.¹⁰ Škola pak nemůže ovlivnit kvalitu vydávaných knih, která jsou spojována s jejím jménem, ani jejich dostupnost pro studenty. Často pak na vysokých školách dochází k situaci, kdy učitel požaduje po studentech, aby si zakoupili ke zkoušce jeho knihu napsanou v pracovní době a vykázanou v rámci publikační činnosti. Knihu přitom draze prodává soukromé komerční nakladatelství a učiteli z jejího prodeje vyplácí podíl.

2.2 Základní varianty právní úpravy

V současné situaci lze rozeznávat následující možné přístupy škol k zaměstnaneckým dílům:

– Přehlížení zaměstnaneckých děl

Škola neupravuje vytváření, evidenci či zpřístupnění zaměstnaneckých děl. Míra šíření materiálů v takovém případě závisí na zaměstnancích, kteří jsou jejich autory. Zpravidla jde o nepřiliš výnosné publikace malého rozsahu, u kterých se nevyplatí žádný jiný přístup. Anarchie v oblasti výukových materiálů, které jsou zaměstnaneckými díly, je typická pro základní a střední školy.

– Výkon práv k zaměstnaneckým dílům

Škola upravuje nakládání se zaměstnaneckými díly ve svém vnitřním předpise tak, že potvrzuje výkon majetkových práv k zaměstnaneckým dílům uvedený v zákoně a zakládá pravidla pro evidenci těchto děl. Podle povahy díla a dalších okolností je statutární orgán školy, případně představitel její součásti tato práva oprávněn vykonávat. Tuto možnost využívá většina univerzit.¹¹ Je však třeba dodat, že vysoké školy dodržování takového předpisu často dostatečně neevidují, nekontrolují a nesankcionují. To způsobuje, že někteří autoři svá zaměstnanecká díla neoprávněně zpeněžují u soukromých nakladatelství, nicméně takové smlouvy

¹⁰Stanislav ŠTECH (ed.). *Koncepce ediční politiky Univerzity Karlovy*. Univerzita Karlova v Praze. 2013. Dostupný z WWW: <http://www.cuni.cz/UK-4005-version1-nakladatelska_cinnost_uk_2004.pdf>., s. 4.

¹¹Bod 3.4 opatření rektora UK č. 40/2009, o nakládání s výsledky výzkumu, vývoje a inovací na Univerzitě Karlově v Praze. Dostupná z webu <http://www.cuni.cz/UK-3713.html>

Bod 4 směrnici rektora VŠE s názvem Ochrana a realizace práv duševního vlastnictví jako výsledku výzkumu, vývoje a inovací nebo vytvořeného jinak na VŠE (SR 01/2011). Dostupná z webu <http://www.vse.cz/predpisy/271>

jsou ze zákona neplatné.

V rámci výkonu práv k zaměstnaneckým dílům lze rozlišovat dva základní přístupy, které se však nemusí vyskytovat izolovaně, ale jsou na většině škol kombinovány:

§ 580 odst.

1 NOZ

[§ 39

ObčZ]

– Zpeněžení zaměstnaneckých děl

Škola zřizuje střediska pro zpeněžení autorských práv, patentových práv a jiných majetkových práv. V případě patentových práv tato střediska mohou vydělávat na faktickém postoupení těchto práv podnikatelům (například průmyslovým závodům). V případě autorských práv škola vydává díla vlastním nákladem nebo opravňuje za úplatu k vydání zaměstnaneckého díla soukromé nakladatelství výhradní licencí. V případě školních nakladatelství (např. Nakladatelství Karolinum v rámci UK) se však často jedná jen o zpeněžení zdánlivé, neboť nadpoloviční příjem těchto nakladatelství často tvoří dotace. Ve světě však existují u velkých škol s mezinárodním portfoliem i zisková nakladatelství (např. univerzita v Cambridge, UK¹²).

– Otevřený přístup k zaměstnaneckým dílům

Stejně tak může škola využít svých oprávnění, aby zaměstnanecké dílo zpřístupnila veřejnosti, přičemž z takového zpřístupnění nemá škola žádný majetkový či hospodářský prospěch. Naplňuje tím však lépe své poslání šířit vzdělanost ve společnosti. K politice otevřeného přístupu se přidaly v oblasti výzkumu přední světové univerzity.¹³ V České republice se k otevřenému principu částečně i ve vztahu k vzdělávacím materiálům přihlásila Univerzita Karlova v Praze,¹⁴ na řadě vzdělávacích pracovišť je však dostupnost studijních materiálů v elektronické podobě prakticky samozřejmostí. Některé univerzity se přidaly k otevřenému přístupu také v oblasti vzdělávání a učebních textů, přičemž z otevřeného přístupu existují výjimky, o které může tvůrce v konkrétním případě požádat.¹⁵

– Přenechání výkonu práv zaměstnanci

Škola se fakticky vzdává svého výsadního postavení zaměstnavatele ve vztahu k nakládání se zaměstnaneckými díly. Na některých předních světových univerzitách je taková situace považována za tradiční právo

¹²Podle výroční zprávy za rok 2013 mělo nakladatelství univerzity v Cambridge celkový obrát 261,7 mil. liber, přičemž zisk před zdaněním činil 8,2 mil. liber. Zdroj: <http://www.cambridge.org/about-us/who-we-are/annual-report1/chief-executives-overview/>

¹³Modelová politika Open Access. Dostupný z webové stránky <http://osc.hul.harvard.edu/modelpolicy>

¹⁴ŠTECH (ed.). Koncepce ediční politiky Univerzity Karlovy (viz pozn. 10), s. 8.

¹⁵Velice široký otevřený přístup má např. Polytechnická škola v Otago na Novém Zélandě. Dostupný na webové stránce http://wikieducator.org/Otago_Polytechnic/Intellectual_property

zaměstnanců a je jim přiznána vnitřním předpisem.¹⁶ K tomu je jen potřeba poznamenat, že tyto zahraniční školy jsou soukromé, a tedy nelze se u nich odvolávat na právo občana na přístup k materiálům, jejichž vznik z daní financuje. Podobný postup používá v České republice Univerzita Palackého v Olomouci, která výkon práv přenechává autorovi.¹⁷ Přenechání výkonu práv zaměstnanci je však také kritizováno, pokud se škola dobrovolně vzdává majetku, který byl vytvořen za peníze z veřejných rozpočtů (narozdíl od zaměstnaneckých děl na předních univerzitách, které jsou soukromé).

Příjemcem zisku z veřejného kapitálu by zásadně nemělo být soukromé nakladatelství. Takové nakládání s majetkem může být v rozporu se zásadou hospodárnosti a využití majetku k poslání školy. Pochybnosti vyvolává také fakt, že učitel rozhoduje o povinné literatuře ke zkoušce, a ovlivňuje tak prodejnost vlastních knih, za což pak platí studenti. § 20 odst. 1 ZVŠ

Posláním škol je šíření vzdělanosti. Z výše uvedených variant mám proto za to, že nejvhodnějším postupem je otevřený přístup k zaměstnaneckým dílům, který bude v určitých zvláštních případech doplněn jejich zpeněžením. Tímto přístupem se budu dále zabývat.

2.3 Právní otázky vnitřní úpravy zaměstnavatelem

Školy pouze zřídka využívají všech možností, které poskytuje zákonná úprava zaměstnaneckých děl. V této části rozeberu klíčové otázky při prosazování otevřeného přístupu k zaměstnaneckým dílům ve škole.

2.3.1 Pracovněprávní vztahy

Pracovněprávní vztahy upravuje zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále též zkráceně „ZPr“). Zaměstnanec je v pracovněprávním vztahu povinen plnit pokyny zaměstnance. V pracovní smlouvě je typicky vymezen pouze druh práce. Pracovní pokyny udílí zaměstnavatel jednostranně § 2 odst. 1 ZPr

Může tak učinit i formou vnitřního předpisu, který pro jednotlivé funkce blíže upřesňuje jednotlivé povinnosti zaměstnance stanovené zákoníkem práce nebo vyplývající ze smlouvy. Takovou povinností je i povinnost zaměstnance střežit a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením § 34 odst. 1 písm. a) ZPr

¹⁶Porovnání předních světových univerzit. Dostupné na webu <http://web.mit.edu/committees/ip/policies.html>

¹⁷Směrnice rektora UP č. B3-09/2-SR, o ediční činnosti Univerzity Palackého v Olomouci. Dostupný na webu http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/dokumenty/SRB3-09-2_opravena_31032010.pdf Byť se tak neděje výslovnou dohodou, mám za to, že autor projevuje svůj souhlas s tímto návrhem tím, že se podle něho zachová. § 305 odst. 1 ZPr § 301 písm. d) ZPr

a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele. Majetkem zaměstnavatele je i zaměstnanecké dílo. Zaměstnavatel může stanovit pravidla pro evidenci, označování a zpřístupněním zaměstnaneckých děl v souladu s posláním školy. Jde pouze o konkretizaci zákonné povinnosti zaměstnance, nikoliv o zavedení nové povinnosti, což je zákoníkem práce zakázáno.¹⁸ Je povinností vedoucích zaměstnanců, aby zabezpečovali dodržování vnitřních předpisů.

V případě vysokých škol upravuje tuto problematiku typicky vnitřní mzdový předpis. Vnitřním předpis ve smyslu zákona o vysokých školách je zároveň vnitřním předpisem vydaným zaměstnavatelem podle zákoníku práce, byť obecně to pochopitelně neplatí. Vnitřní mzdový předpis stanoví obecným způsobem okruh úkolů, které pro zaměstnavatele plní zaměstnanci na určitých pracovních pozicích.

Příkladem může být úprava na Univerzitě Karlově v Praze.¹⁹ Tvůrčí činnost a publikace výsledků je podle vnitřního mzdového předpisu předpokladem všech pracovních pozic uvedených v Katalogu prací pro akademické a vědecké pracovníky. Díla vytvořená v rámci plnění této publikační povinnosti jsou tedy zaměstnaneckými díly, neboť vznikají ke splnění povinnosti z pracovněprávního poměru. Majetková autorská práva k nim vykonává ze zákona zaměstnavatel (v tomto případě UK), což je také uvedeno v příslušném opatření rektora, podle něhož přísluší nakládání s těmito právy děkanovi.²⁰

§ 305 odst.
1 ZPr
§ 302
písm. f)
ZPr
§ 17 odst.
1 písm. c)
ZVŠ

2.3.2 Označování

Problém zaměstnaneckých děl je ovšem ten, že nejsou dosud konzistentně evidována, označována a zpřístupněna, byť některé součásti UK požadují jejich nahlášení a řadu údajů podstatných pro kvalifikaci díla jako zaměstnaneckého lze zjistit například z Rejstříku informací o výzkumu v informačním systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (RIV). Údaje o studijních materiálech takto dostupné nejsou. Autoři často o statutu zaměstnaneckého díla netuší.

¹⁸Petr HŮRKA et al. *Zákoník práce a související ustanovení nového občanského zákoníku s podrobným komentářem k 1. 1. 2014*. Praha: ANAG, 2014, s. 612.

¹⁹VI. úplné znění vnitřního mzdového předpisu Univerzity Karlovy v Praze ze dne 18. června 2013. Dostupné na <http://www.cuni.cz/UK-4343-version1-uzvimzdyuk.pdf>.

²⁰Opatření rektora UK č. 7/2014 ze dne 30. 1. 2014, o nakládání s výsledky výzkumu, vývoje a inovací na Univerzitě Karlově v Praze. <http://www.cuni.cz/UK-5588.html>

2.3.3 Evidence

2.3.4 Zpřístupnění (licence)

Upozorňuji také na další problémy související s využitím zaměstnaneckých děl, které by při přísném právním výkladu bránily bez výslovného souhlasu UK tomu, aby např. studenti dávali své poznámky z přednášky ke sdílení na Internet (přednášky jsou zaměstnaneckým dílem, zápisky studenta jsou zpracováním takového díla). Kdyby totiž UK přenechala práva na přednášku jako zaměstnanecké dílo, musela by je pak zvlášť získávat sama např. při televizním vysílání, ale také by studenti nemohli sdílet svoje zápisky, neboť ty jsou zpracováním původní přednášky a bylo by k tomu třeba souhlasu autora.

Problémem je v praxi právní nejistota při udělování veřejné licence typu Creative Commons, kterou nemůže autor bez souhlasu UK podle autorského zákona platně udělit. Navrhuji řešení otázky zaměstnaneckých děl vzniklých na UK v souladu s výše uvedenými principy Otevřeného přístupu.

(viz vymezení dále) jako jsou Wikiskripta fungující pod odlišnou licencí, Univerzita by vnitřním předpisem udělovala v souladu s licenční politikou daného projektu licenci CC-BY.

1. Zvolená licence CC-BY-SA umožňuje volné šíření za podmínky uvedení autora a další zpracování díla za podmínky, že výsledné dílo bude možné dále užít a zpracovat stejně jako původní dílo. Jde tedy o řešení nejlépe naplňující poslání UK, kterým je šíření vzdělanosti a ochrana poznání. 2. Univerzita i autor budou oprávněni své zaměstnanecké dílo umístit na Internet, což je nutné u univerzitních projektů jako jsou Wikiskripta případně u zpřístupnění děl na webové stránce nakladatelství Karolinum nebo v internetové knihovně. Také je budou moci vydat tiskem, což by bylo důsledkem původního návrhu prof. Štípka. 3. Studenti budou moci výsledky vlastní práce vzniklé zpracováním zaměstnaneckého díla dále sdílet s ostatními. Výsledky zaměstnaneckých děl UK (texty a obrázky) bude možné zahrnout do největší světové encyklopedie Wikipedia, která rovněž používá licenci CC-BY-SA. 4. Navrhované řešení také řeší problém díla, kde práva vykonává částečně zaměstnavatel a částečně autor. V takových případech činností autora vzniká dílo, které zpracovává zaměstnanecké dílo pod licencí CC-BY-SA, a tak musí v souladu s bodem 1 být možné výsledné dílo šířit a zpracovat za stejných podmínek, včetně části, ke které vykonává práva sám autor. (V opačném případě by se autor dopustil neoprávněného užití zaměstnaneckého díla a byl by povinen platit náhradu škody a bezdůvodné obohacení.) To vzdělávání zcela zbytečně komplikuje a vím dokonce o situacích, kdy autor souhlas s užitím přednášky odmítá.

2.3.5 Způsob úpravy (vnitřní předpis, směrnice)

A Vzorové vnitřní předpisy

V této části navrhuji několik vzorových předpisů, které je možné použít a v původní nebo upraven podobě přijmout za vlastní.

A.1 Vnitřní předpis o zaměstnaneckých dílech

Úvodní ustanovení

§ 1 Předmět úpravy

Tento vnitřní předpis se vztahuje na každé existující i budoucí zaměstnanecké dílo ve vlastnictví školy ..... (dále jen „škola“), které je určeno k použití pro účely výuky akademickou nebo vědeckou obcí nebo k jinému zveřejnění v souvislosti s hlavními cíli školy.

§ 2 Zaměstnanecké dílo

Za podmínek stanovených zákonem²¹ je zaměstnaneckým dílem zpravidla pracovní list, učební text, cvičebnice s úlohami, monografie, vědecký článek, posudek ke kvalifikační práci, fotografická dokumentace školních akcí, přednáška, prezentace, dopis, tvůrčí příspěvek do elektronického systému.

§ 3 Práva a povinnosti zaměstnance

(1) Zaměstnanec má pro účely tvorby zaměstnaneckých děl právo využít vyhrazenou část pracovní doby, využívat prostředky školy, ucházet se o finanční podporu z rozpočtu školy, jakož i studovat a užívat ostatní zaměstnanecká díla.

(2) Zaměstnanec je povinen ve svém zaměstnaneckém díle řádně citovat ostatní autory, vyloučit z díla části, které je zakázáno podle zákona zveřejnit, zajistit jeho řádné označení (§ X), zápis (§ Y), uchování (§ Z) a zpřístupnění (§ Z).

---

²¹§ 58 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Označení a evidence

§ 4 Označení zaměstnaneckých děl

Označením se rozumí uvedení následujících údajů přímo v díle nebo v doprovodné informaci:

1. název školy nebo jiný údaj, prostřednictvím něhož bude zřejmé, že jde o zaměstnanecké dílo,
2. uvedení podmínek zpřístupnění díla v souladu s tímto předpisem.

Je-li autorské dílo takto označeno a není-li prokázán opak, považuje se za zaměstnanecké.

§ 5 Zápis zaměstnaneckého díla

- (1) Nejde-li o dílo zanedbatelné majetkové hodnoty, zapisují se údaje o zaměstnaneckém díle do seznamu zaměstnaneckých děl. Seznam zaměstnaneckých děl je informační systém, který k tomuto účelu škola provozuje. Rozsah evidovaných údajů stanoví správce tohoto informačního systému.
- (2) Zaměstnanecké dílo se zapisuje bez zbytečného odkladu po jejich dokončení. Nedokončené zaměstnanecké dílo se zapisuje bezprostředně před tím, než skončí zaměstnancův pracovní poměr.

Zaručené uchování

Dokončené zaměstnanecké dílo musí být uloženo v informačním systému, kde bude zaručeno trvalé uchování jeho obsahu ve všech formátech, ve kterých bylo vytvořeno, a odkud bude možné dílo pro účely školy opakovaně získávat. Pro tento účel může zaměstnanec zvolit např. institucionální repozitář školy nebo jiné důvěryhodné výzkumné anebo vědecké instituce, projekt školy nebo jejich partnerů uchovávající obsah, případně vhodný veřejně přístupný informační systém. Vedoucí zaměstnanec zveřejní na pracovišti doporučené způsoby zaručeného uchování zaměstnaneckých děl.

Zpřístupnění

Dílo se zveřejňuje a užívá se souhlasem školy uděleným podle tohoto předpisu nebo příslušným orgánem školy.

Právní otázky

§ Výhrada odkladu plného zpřístupnění

V odůvodněných případech může zaměstnanec odložit plné zpřístupnění na nezbytně nutnou dobu, nejdéle však 5 let.

§ 6 Veřejná licence

(1) Základní veřejnou licenci se rozumí některá verze licence *Creative Commons – Uveďte autora – Zachovejte licenci*, případně *Všeobecné veřejné licence GNU GPL*.

(2) Doplnkovou veřejnou licenci se rozumí některá verze licence *Creative Commons – Uveďte autora*.

(3) Pokud připadá v úvahu více možných licencí, vztahuje se licenční souhlas nebo nabídka na každou z nich.

§ 5 Souhlas s užitím zaměstnaneckého díla

Není-li u díla výslovně uvedeno jinak, škola souhlasí s užitím díla za podmínek

1. základní veřejné licence,
2. doplňkové veřejné licence, pokud jde o příspěvek do projektu, do něhož se vysoká škola zapojila a který takovou licenci vyžaduje,

Zastupování školy při udělování licence v ostatních případech upravuje jiný vnitřní předpis.

Závěrečná ustanovení

§ 8 Díla částečně zaměstnanecká

Na zpracování zaměstnaneckého díla a na část díla, která je sama o sobě zaměstnaneckým dílem, se použijí ustanovení tohoto předpisu o zaměstnaneckém díle obdobně.

§ 9 Účinnost

Tento vnitřní předpis nabývá účinnosti registrací Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Seznam použité literatury

HŮRKA, Petr et al. *Zákoník práce a související ustanovení nového občanského zákoníku s podrobným komentářem k 1. 1. 2014*. Praha: ANAG, 2014. (Citováno na s. 14.)

ŠTECH, Stanislav (ed.). *Koncepce ediční politiky Univerzity Karlovy*. Univerzita Karlova v Praze. 2013. Dostupný z WWW: <http://www.cuni.cz/UK-4005-version1-nakladatelska_cinnost_uk_2004.pdf>. (Citováno na s. 11, 12.)

TELEC, Ivo. *Právní aspekty výzkumu a vývoje*. Snímky k výuce. 2008. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps08/p_aktual/fi/pavav/tisk/prednaska1.pdf>. (Citováno na s. 4, 5.)

TELEC, Ivo; Pavel TŮMA. *Autorský zákon: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN: 978-80-7179-608-4. (Citováno na s. 7.)